

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 50 Volume: 10 Issue: 50

Haziran 2017 June 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

İLKOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA DEĞER AKTARIMI: SINIF ÖĞRETMENİ ALGILARI VALUE TRANSFER IN PRIMARY SCHOOL TURKISH TEXT BOOKS: PRIMARY SCHOOL TEACHER PERCEPTIONS

Alper KAŞKAYA*
Tacettin DURAN**

Öz

Hızla gelişen ve değişen dünyamıza ayak uydurmak her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Gelişen ve değişen dünya da yeni nesillere değerlerimizi aktarabilmekte bu güçlükler arasında ki yerini almaktadır. Bu nedenle çok ciddi ve planlı bir değerler eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Okullar, ulusal ve evrensel değerlerin iletimini sağlayarak toplumların devamlılığını sağlayan kurumlardır. Eğitim öğretim sürecinin vazgeçilmez bir parçası olan ders kitaplarının değer iletimi konusunda önemli bir rolü vardır. Öğrenciler, ders kitaplarında yer alan ve ana dilinin her türlü imkânından ve söz varlığı zenginliğinden yararlanılarak oluşturulan edebî eserler yoluyla millî ve evrensel değerleri kazanmaktadırlar. Değerlerin öğrencilere kazandırılmasında ise öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Bir değer kazandırılıp, içselleştirilerek hayata geçirilmesinde öğretmenin büyük çaba sarf etmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı Milli Eğitim Bakanlığı'na onaylanan çeşitli yayınevlerine ait İlkokul 1, 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinde yer alan değerleri hakkında öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla 2016 yılında ders kitabı olarak okutulan 1,2,3 ve 4. Sınıflar Türkçe ders kitapları araştırma kapsamında incelenmiştir. Ayrıca 241 öğretmen adayının Türkçe ders kitaplarında değer aktarımına yönelik algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler ile öğretmen algılarına göre yer alması gereken değerler arasında tutarlılık olduğu ifade edilebilir. Her iki durum açısından en az önem verilen değer bilimsellik değeri olduğu gözlenmiştir. İlkokul ders kitaplarının öğrencilere değerleri hissettirmek, onları geleceğe hazırlamak, işbirliğine ve aile desteğine uygun olması boyutlarında kıdem, öğretimin gerçekleştirildiği sınıf ve okulun bulunduğu bölge değişkenlerine göre anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Değer Aktarımı, Öğretmen Görüşleri.

Abstract

It's getting harder and harder to keep pace with the rapidly developing and changing world. Transferring our values to the new generation is one of these difficulties. Therefore, a very serious and planned value education is needed. Schools are institutions that ensure the continuity of communities by providing the transfer of national and universal values. Textbooks, an indispensable part of the education process, also have an important reference to value transfer. Students acquire national and universal values through literary works in textbooks which were created using all the subtleties and the vocabulary richness of the mother tongue. It is the teacher's responsibility to assist in developing the desirable characteristics or moral values of students. The teacher has also important responsibilities at the point of acquiring, internalizing and actualizing a value. Therefore, the aim of this study is to determine the teacher opinions about the values in the reading texts of the primary school 1st, 2nd, 3rd and 4th grade Turkish text books belonging to various publishing houses approved by the Ministry of National Education. The Turkish text books, which are applied in the 1st, 2nd, 3rd and 4th grades in 2016, were examined within the scope of the research. In addition, 241 pre-service teachers' perceptions related to the value transfer stated in Turkish text books have been tried to be determined. According to the results obtained from the research, it can be stated that the values in the Turkish textbooks are consistent with the values must be included for teacher perceptions. In both cases, it was observed that the least important value was the value of science. According to teacher perceptions, it has been observed that primary school textbooks have a meaningful difference in terms of professional seniority, school district and teaching class variables in terms of making the students aware of values, preparing them for the future, cooperating and being suitable for family support.

Keywords: Values, Value Transfer, Primary School Teacher Perceptions.

GİRİŞ

İnsanlık var olduğu günden beri insanlar, ihtiyaçlarını karşılamak için çaba harcamak zorunda kalmıştır. Çaba harcarken aynı zamanda etrafında bulunan her şeyle etkileşim içerisinde bulunmak zorunda kalmışlardır. Bu etkileşim sonucu insanlar birbirlerinin tecrübelerinden faydalanmıştır. İnsanlığın varoluşuyla birlikte formal olmasa bile eğitim de böylece insan hayatındaki yerini almıştır. İnsan eğitimi hayatında sürekli etrafındakilerden yeni şeyler öğrenmiş aynı zamanda etrafındakilere de yeni şeyler öğretmiştir. Aslında bu etkileşimle birlikte insanların birlikte yaşayabilmeleri için hayatın kuralları da şekillenmeye başlamıştır. Bu kurallar bu gün ki gelenek göreneklerimiz, örf adetlerimiz, değerlerimizin temelini oluşturmuştur. İnsanlığın çoğalıp farklı coğrafyalara dağılmasıyla birlikte bu kuralların birçoğu insanların kendi yaşamlarına göre şekillenmiş olmakla birlikte temel de aynı olan birçok ortak değerimiz de bulunmaktadır.

* Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, alperkaskaya@gmail.com

** Öğretmen, Gümüşhane Kelkit Sadak İlkokulu. 29td.61@gmail.com

Değerler hayatımızın her alanında bulunan ve üzerinde titizlikle durulması gereken kurallar ve normların bütünüdür. Çok geniş bir alana sahip olan ve üzerine birçok çalışma yapılan değerler konusunda ortak bir tanıma varılamamıştır. Değerler; genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçek olarak kullanılan olgulardır. İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı, Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Şen, 2008). “Değer” kavramı, “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü; bir şeyin sahip olduğu kıymet; yüksek ve yararlı nitelik” demektir (Arslan ve Yaşar, 2007). Değerler, toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgular, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için iyi olduğuna inanılan ölçütler, bilinç, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılar ve bireyin bilincinde yer eden ve davranışı yönlendiren güdülerdir (Özgüven, 1994). Kluckhohn (1951, akt; Fidan, 2009) değeri, bir grubun veya bireyin özelliğini gizli veya açık olarak ortaya koyan, eylemin biçim, araç ve amaçları arasından tercih yapmayı etkileyen bir kavram olarak tanımlamıştır. Sosyal bilgiler öğretim programında ise değer; “bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik isleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar” olarak tanımlanmıştır (Şen, 2007).

İnsan davranışlarını değerlere göre anlamlandırırız. Çünkü insan davranışları değerlere dayanarak gerçekleşir. Bu sebeple davranışlarımız ve değerlerimiz arasında sıkı ilişki vardır. Bir olayın nasıl gerçekleştiğini, yani arka planında neler olduğunu anlamak istiyorsak, o olayı gerçekleştiren insanların tutum ve davranışlarını yönlendiren değerleri tespit etmek ve anlamak gerekmektedir (Okumuş, 2010). Değer bireylerin topluma uyumunu, insanların kendi aralarındaki ilişkilerini, olaylar karşısında karar vermelerini etkileyen standartlardır. Bunun yanında değerlerin en önemli görevi sosyal hayatı düzene koymaları ve sosyal hayata yön vermeleridir. Bir kavram olarak değerlerin çok sayıda özelliğinden söz etmek mümkündür. İçten bir güç olarak değerler; bireysel davranışları etkiler; yaşamda ikilemde kalma durumunda karar vermeyi kolaylaştırır; toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır; bireysel algı ve gerçeğin yorumlanmasını etkiler; davranışları kontrol etmeyi sağlar; kişi ve toplumların istek ve amaçlarını temsil eder; duygu yüklüdür, düşünce ve anlayışa güç verir, davranışları yönlendirir; insan kişiliğinin etik, sosyo-ekonomik, zihinsel, politik, fiziksel, estetik, dinsel gibi çeşitli boyutlarını içerir; zaman içerisinde çeşitli etmen ve bireylere göre değişebilir (Kasapoğlu, 2013).

Bazıları için öncelikli olan bir değer diğerleri için daha arka planda olabilir. Sıralanmış bir değerler kümesi, değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kültürler ve bireyler sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle betimlenebilirler. Bu noktalara ek olarak, değerlerin değişime açık yapılar olduklarını belirtmek gerekir; özellikle de, zaman içinde ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir (Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000; Yılmaz, 2008). Her geçen gün çok hızlı bir şekilde gelişen ve değişen dünyada değerler yerini başka değerlere bırakmak zorunda kalmaktadır.

Günümüz dünyasında yaşanan bu baş döndürücü değişim sürecinin değer aktarımı süreci üzerinde de etkili olduğu ifade edilebilir. Günümüz dünyasında teknoloji alanında yaşanan değişimlerin insanlar arası iletişim süreci üzerinde ve doğal olarak değer aktarımı süreci üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Sanal ortamlarda daha fazla vakit geçirme arzusu insanlar arasındaki iletişimi kolaylaştırırken bir yandan da toplumun bireyselleşmesine zemin hazırlamıştır. Böyle bir dünyada insanlar arasında ki etkileşim hızla artarken eğitimin amacına ulaşması ve değerlerin yeni nesillere aktarımı da bir hayli zorlaşmıştır. Bireyselleşen toplumla birlikte bireysel değerlerde ön plana çıkmaya başlamıştır. Bütün bu yaşananlara rağmen değerlerimizin aktarılmasında eğitimin ve dolayısıyla okulların yerinin hala çok büyük olduğu ifade edilebilir.

Toplum tarafından kabul edilmiş değerlerin aktarımında eğitimin ve okulun yeri çok büyüktür. Öyle ki, sosyolojik açıdan eğitim, bireyin içinde yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu yöndeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği bir süreçler toplamı olarak ifade edilmektedir (Ergün,1994). İnsanlar eğitimle ortak bir dil ve kültüre sahip olan milletler yaratabilmek, üyelerini bir arada tutabilmek ve bu birlikteliğin devamını sağlayabilmek için değerlerini yeni kuşaklara kazandırmak isterler (Doğan ve Gülüşen 2011). Bu süreci gerçekleştirmenin yolu ise; bireyin belirli değerleri fark etmesi, o değerlerden yeni değerler üretmesi, ürettiği değerleri benimsemesi ve kendi kişiliğini bu değerlere göre şekillendirip davranışa dönüştürmesi olarak ifade edilen değer eğitimi süreci ile mümkün olacaktır (Yeşil ve Aydın, 2007).

Değer eğitimi sürecinde ise okullar etkili bir aracı kurumdur (Ercan, 2001). Okulların, önemli görevi, kültür aktarımında okul programında açık olarak belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmek, öğrencileri belirlenen kurallar doğrultusunda disipline etmek, ahlaki gelişimine katkıda bulunmak, karakterini ve benlik algısını olumlu yönde etkilemektir (Akbaş, 2004). Okullarda öğrenciler bilişsel alanın yanında, insanlara karşı saygı göstermek, hoşgörülü olmak, başarılı olmak ve yardımsever olmak gibi değerleri, toplumsal kuralları, derslere veya öğretmenlere karşı olumlu tutum geliştirmeyi ve karşılaştıkları durumlara tavrı almayı öğrenirler (Bacanlı, 1999). Bu yüzden okullarda öğrencilere en azından temel

değerlerin kazandırılması gerekir. Yeni yetişen nesillere toplumun ihtiyaç duyduğu ortak değerleri kazandırmanın buna uygun öğretim programları ve ders kitaplarının var olmasıyla mümkün olacağı ifade edilmektedir (Doğan ve Gülüşen 2011, Şen, 2007).

Bununla birlikte yeni yetişen bir insan için hangi davranışların doğru, hangi davranışların yanlış olduğu, bir insanın yaşamını hangi temel değerlere göre yönlendirmesi gerektiği okul ders programlarında doğrudan ele alınan bir konu değildir. Çocukların hangi ahlakî değerlere göre yetiştirilmesi gerektiği hem ailenin hem okul eğitiminin hem de diğer toplumsal kurumların önemle üzerinde durması gereken bir husustur (Dilmaç, 2002). Konu ile ilgili olarak, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda da Türk Milli Eğitiminin genel amacı, "... Türk Milletinin bütün fertlerini, Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmek" biçiminde belirtilmiştir. Ayrıca İlköğretim Kurumlar Yönetmeliği'nin 5. maddesinde Türk Milli Eğitiminin amaç ve ilkeleri doğrultusunda ilköğretim kurumlarının amaçlarından biri "*Öğrencilerin, milli ve evrensel kültür değerlerini tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini ve bu değerlere saygı duymalarını sağlamak*" olarak yer almaktadır (MEB, 1992).

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan değerleri öğrencilere kazandırırken aileye, okula, öğretmene farklı görevler düşmektedir. Burada okulun iki farklı rolü öne çıkmaktadır. Çocuklarda var olan değerleri işleyerek bunların üzerine yeni değerler inşa etmek ve toplumsal değerlerin kazandırılmasını desteklemektir (Halstead ve Taylor, 2000). Okula bazı roller düştüğü gibi öğretmenlere de farklı görevler düşmektedir. Her geçen gün öğretmenin değer aktarımındaki işi daha da zorlaşmaktadır. Çevresel faktörlerin insan üzerinde çok daha etkili olmaya başladığı bir dünyada belli değerlerin aktarılması da zorlaşmaktadır. Ailedeki bireylerin iletişimleri, yaşam biçimleri, tutum ve davranışları çocukların değerleri kazanmasında etkili olmaktadır. Ancak; toplumsal değişmeye paralel olarak, ailenin davranış kazandırmada mevzi kaybetmesi ve medyanın da değer konusunda gerekli duyarlılığı göstermeden öne çıkması, değer eğitiminde okula önemli sorumluluklar yüklemektedir. Okulda ise, özellikle de ilköğretim kademesinde değer eğitiminde öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Çünkü; sosyal öğrenmenin sıklıkla görüldüğü bu dönemde öğrenciler, birçok davranışı öğretmenlerini gözlemleyerek ve model alarak kazanmaktadırlar. Bu bakımdan öğretmenlerin, olumlu birer model olmaları, okulda ahlaki ortam oluşturmaları, ahlaki disiplin uygulamaları, demokratik bir sınıf oluşturmaları, okulda olumlu ahlaki bir kültürün oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Suh ve Traiger, 1999). Doğanay ve Sarı (2004), okulların demokratik değerlerin kazandırılmasına önem vermesi gerektiğini vurgulamış ve değerlerin eğitimi ile ilgili modeller geliştirilmesini önermiştir. Şişman (2002), sorumluluk sahibi olmak, kendini kontrol, farkındalık gibi değerlerin okulda kazandırılması gerektiğini belirtmektedir. Okulun sağladığı ortam ve öğretmenin gerçekleştirdiği sürecin yanında önemli olan bir diğer unsur ise öğrencilerin bu değerleri içselleştirebilmeleridir.

Programlarda yer alan değerler öğrencilere kazandırılırken öğrencilerin sadece disiplin altına alınarak değerlerin korkuyla uygulanmasından ziyade öğrenci de değerlerin içselleştirilerek kazandırılması önemlidir. Değerlerin yıllarca devam etmesi ve kalıcı olması, onların insanlarca içselleştirilmesine ve genel kabul görmesine bağlıdır. Değerler, bize neyi yapmamız gerektiğini kesin olarak söylemezler, ancak yapılacak olan doğru şeyler için rehberlik ederler (Gudmundsdottir, 1991, akt; Akbaba Altun, 2003). Eğitim öğretim sürecinde de değerlerin öğrencilere içselleştirilerek kazandırılması değerlerin hayatta uygulanma sıklığını artıracaktır. Korkudan kaynaklanan disiplin, korku kaynağı ortadan kalktığı zaman kaybolur. Değerlerden kaynaklanan iç disiplin ise, değer değişmediği sürece devam eder (Cüceloğlu,1999). Esasında yeni yetişen nesillerin değerlerden kaynaklanan bir iç disipline ilk kez aile hayatında gördükleri öğrendikleri yaşantılar üzerinden sahip olmaya başladıkları ifade edilebilir.

Aile, çocukların ilk öğretmenidir. Çocuklar doğru-yanlış, iyi-kötü, güzel-çirkin vs. her şeyi anne ve babasından öğrenmektedir. Daha sonra okul çağına geldiğinde hayatlarının ikinci öğretmenleri ile tanışmaktadırlar. Çocuk için okuldaki öğretmenler, anne ve babasından farklı olmaktadır. Çünkü okul çatısı içerisinde verilen eğitim, gelişigüzel olmamakta ve belli bir program çerçevesinde verilmektedir (Koç, 2015). İnfomal öğrenmeden formal öğrenme ortamına adım atan ve bu ortamda belli kurallar eşliğinde yeni davranışlar kazanmaya başlayan öğrencilerin yetişmesinde öğretmenin rolü çok büyüktür. Değer eğitimi ile ilgili kavram ve konuların öğretmenler tarafından özümsemesi sonucu değer eğitiminin başarıya ulaşabileceği ifade edilmektedir (Yazıcı, 2006). Aynı zamanda öğretmenler davranışları ile öğrencilere model olmakta ve bu yolla öğrencilerinin birçok değeri içselleştirmelerine de örtük olarak imkan sağlamaktadır (Doğanay, 2006). Öğretmenlerin değerlerinin öğrenci davranışlarını etkilediği ile ilgili araştırma bulguları söz konusudur (Gözütok, 1995; Varış, 1973). Konu ile ilgili olarak, öğretmenlik mesleği için temel ahlakî karakterlerin; dürüstlük, cesaret, kaygı, doğruluk/hak ve pratik akıl (Socket 2003, akt., Chen, 2005), çalışkan olma, açıklık, adil olma, eşitlik, bilimsellik, fedakarlık, insana saygı ve gönüllülük (Yılmaz, 2006) olarak ifade edilmektedir.

Öğretmenlerin tutumları, kullandıkları yöntem ve tekniklerin yanı sıra gerek okul içinde gerekse okul dışındaki hareket ve davranışlarıyla öğrencilerine örnek olur. Öğretmenlerin, okul ortamında ve dışında değerleri doğru yansıtan örnek model olmaları, ahlaki sınıf ortamları oluşturmaları, değişik stratejiler kullanarak formal olarak sınıf içinde, informal olarak da sınıf dışında değerlerin kazandırılmasına ilişkin çocuklara çeşitli uygulamalar yaptırılmaları gerektiği önemle vurgulanmaktadır. Derslerde değer eğitimi gerçekleştirilirken en çok kullanılacak yöntem ve teknikleri ise: Tartışma temelli yaklaşım ve öğrenci merkezli aktif öğrenme stratejileri ile drama, proje çalışması, uygulamalı aktiviteler, işbirlikli öğrenme, grup çalışması, öğrenciler tarafından yönetilen araştırmalar, eğitimsel oyunlar ve konu günleri olarak sıralanabilir. (Halstead, 1996). Doğal olarak değer eğitimi konusunda yeterli donanımına sahip öğretmenlerin yetiştirecekleri bireyler de içinde buldukları topluma gerekli katkıları sağlayacaklardır (Yıldırım, 2009). Yapılan araştırmalar da öğretmenlerin değerlerin öğretimindeki etkin rolünü önemle ortaya koymaktadır

İlgili alan yazına bakıldığında öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin değerlerle ilgili görüş ve düşüncelerini belirlemeye yönelik araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Şahin'in (2010) yaptığı araştırmada sınıf öğretmeni adaylarının toplumsal değer tercihleri ile ilgili çalışmada öncelikli değerler dini ve ahlaki değerler olarak saptanmıştır. Canpolat, Kaya ve Küçüktağ'ın (2010) yaptıkları çalışmada milli ve manevi değerleri kız öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarından daha fazla benimsedikleri, kültürel ve evrensel değerleri ise erkek öğretmen adaylarının kız öğretmen adaylarından daha fazla benimsedikleri belirlenmiştir. Fidan (2009) tarafından yapılan çalışmada öğretmen adayları genel olarak değer öğretiminde belirleyici unsurun aile olduğunu, okulda ve ailede verilen değerlerin çatıştığı görüşündedir. Öğretmen adaylarının ayrıca, medyanın değer öğretiminde okulun ve öğrenmenin etkisini azalttığını, değerler eğitimi konusunda gerekli bilgilere sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Akbaş'ın (2004) yaptığı araştırmada öğretmenler, okulda verilen değerlerin aile ve çevrede yeterince pekiştirilmediğini, okul ve aile arasında işbirliği olmadığını ve okul ile ailede verilen değerlerin çatışabildiğini belirtmişlerdir. Tokdemir (2007) tarafından tarih öğretmenleri ile gerçekleştirilen araştırmada tarih öğretmenlerinin çoğunluğunun değerler ve değer eğitimi ile ilgili kuramsal bilgilere sahip olmadığı ancak değer eğitime karşı olumlu bir tutum içinde oldukları görülmüştür. Yıldırım (2009) tarafından yapılan araştırmada sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminin ailede başlaması ve bu süreçte ailenin daha etkin bir rol üstlenmesi gerektiği daha sonra bu görevin okulun başlaması ile okul tarafından üstlenmesi gerektiği şeklinde görüş belirttikleri görülmüştür. Yalar (2010) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin, kitle iletişim araçlarındaki şiddet ve saldırganlık içeren bazı yayınların okulda verilen değerler eğitimi olumsuz etkilediği, okulda verilen değerlerin ailede ve sosyal çevrede yeterince pekiştirilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimde değer eğitimi dersi almalarının değerleri öğrencilere kazandırmada yararlı olacağı görüşünde oldukları belirlenmiştir (Yazar, 2011).

Yurtdışında yapılan çalışmalar arasında ise toplumsal değerleri oluşturmada ahlaki bir yaşam alanı olarak okulun rolünü ele alan (Ozoliņš, 2010) çalışmanın yanı sıra öğretmen ve öğrencilerin günlük etkileşimlerinde değerler eğitiminin yerini belirlemeye çalışan araştırma (Thornberg, 2008) dikkat çekicidir. Çalışmaların genellikle değerler eğitimi öğretmen ve öğrenciyi ayrı ayrı ele aldığı ya da bir öğretim programı kapsamında değerler eğitimi incelediği söylenebilir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik algılarını belirlemeyi amaçlayan karşılaştırmalı ilişkiyel tarama modelinin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır.

Araştırma Grubu

Sınıf öğretmenlerinin ilkökul Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik algılarını belirlemeyi amaçlayan bu araştırma Gümüşhane il merkezinde yer alan ilkökullarda görevli öğretmenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini seçilirken öğretmenlerin MEB tarafından onaylanan aynı ders kitaplarını okutuyor olmasına dikkat edilmiştir. Bu nedenle araştırma kapsamına aynı bölgede görev yapan sınıf öğretmenleri dahil edilmiştir. Aynı zamanda araştırma sürecine dahil edilen öğretmenler seçilirken farklı cinsiyet, kıdeme sahip ve farklı sınıfları okutan ve farklı yerleşim birimlerinde çalışan öğretmenlerin çalışma grubuna dahil edilmesine özen gösterilmiştir. Araştırma grubuna ait demografik özellikler tablo 1'de ifade edilmektedir.

Tablo 1: Araştırma grubuna yönelik demografik bilgiler

		N	%
Cinsiyet	Erkek	139	57,7
	Kadın	102	42,3
Kıdem	0-5 yıl	94	39

	6-10 yıl	66	27,4
	11-15 yıl	43	17,8
	16-20 yıl	22	9,1
	21-25 yıl	16	6,6
Okutulan Sınıf	1. Sınıf	57	23,7
	2. Sınıf	49	20,3
	3. Sınıf	53	22
	4. Sınıf	61	25,3
	Birleştirilmiş	20	8,3
Okul	Birleştirilmiş	20	8,3
	Müstakil	221	91,7
Okulun Yeri	Köy-belde	40	17
	İl-İlçe	200	83

Tablo 1’den görüleceği üzere araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin %57’si erkek, %42’si ise kadındır. Öğretmenlerin %39’unun mesleğinin henüz başlangıcında olan öğretmenler olduğu gözlemlenirken, yaklaşık %16’sının mesleğinde 16yıl ve üzeri bir kıdeme sahip olduğu gözlenmektedir. Okutulan sınıf açısından ele alındığında ise araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun müstakil bir sınıf okuttuğu ancak birleştirilmiş sınıflarda öğretim gerçekleştiren öğretmenlerin de araştırma sürecinde yer aldığı ifade edilebilir. Bununla birlikte öğretmenlerin %83’ünün il-ilçe merkezlerinde görev yaptığı gözlemlenirken, %17’sinin köy veya belde de görev yaptığı görülmektedir. Bununla birlikte araştırma kapsamında MEB tarafından onaylı ilkokul 1-4 sınıflar Türkçe ders kitapları araştırma kapsamında incelenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma sürecinde veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen “*Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlere Yönelik Öğretmen Algı Ölçeği*” kullanılmıştır. Gerçekleştirilen literatür taraması sonucunda araştırmacılar tarafından anket taslağı oluşturulmuştur. Oluşturulan anket taslağı konu alanı uzmanı üç öğretim üyesine incelettirilerek, maddelerin konuyu kapsayıp kapsamadığı konusunda fikirleri alınmıştır. Gelen öneri ve eleştiriler doğrultusunda 40 maddelik anket oluşturulmuş ve farklı bir örnekleme 140 öğretmenden verileri toplanmış ve geçerlik güvenirlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Anketin yapı geçerliği için faktör analizi, güvenirliği için Cronbach Alpha Güvenirlik katsayısı hesaplanması yoluna gidilmiştir.

Geçerlik uygulamaları için uygulanan faktör analizinde ölçeğin uygunluğunu sınama açısından uygulanan Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) Örnek Oluşturma Uygunluğu Ölçümü değerinin .50’den düşük olmaması gerekir ve bu değer 1’e yaklaştıkça anketin ölçme uygunluğunun o düzeyde arttığı kabul edilir (Kalaycı, 2006). Analiz sonuçlarına göre ölçeğin KMO (Kaiser-Mayer-Olkin) katsayısı 0.72 bulunmuştur. Buna göre anketin ölçme uygunluğunun oldukça yeterli olduğu görülmektedir. Ayrıca Barlett’in bütünlük testi 874.42 ve anlamlılık düzeyi .000 olarak bulunmuştur. Bu durum anket maddelerinin ortak faktörler altına toplandığını göstermektedir.

Yapı geçerliği çalışmalarında faktör yük değerinin belli bir yük değerinin üzerinde olması gerekir. Faktör yük değerinin .45’in üzerinde olması “iyi” olarak kabul edilirken .30 değerinin de “kabul edilebilir” aralıkta olduğu ifade edilmektedir. İki maddenin faktör yüklerinin binişik sayılmaması için ise aradaki farkın .10 düzeyinde olması gerektiği ifade edilmektedir (Büyüköztürk, 2013). Buna göre geliştirilen ölçeğin yapı geçerliğinin sağlanması sürecinde faktör yük değeri .35’in altında olan ve faktör yükleri arasında .10’dan daha düşük fark olan 27madde ölçekten çıkarılmıştır. Tekrarlanan yapı geçerliği analizlerinden sonra ölçeğin dört faktörlü bir yapı sergilediği görülmüştür. Ölçeğin 4 faktörlü yapısının birlikte açıkladığı toplam varyansın %61.41 olduğu görülmüştür.

Tablo 2: Ölçeğin 4 boyutlu yapısına ilişkin dönüşümlü faktör yükleri

Maddeler	Faktörler			
	Değerleri Hissettirmeye Yönelik	Geleceğe Hazırlamaya Yönelik	Aile Desteğine Uygun	İşbirliğine Uygun
M39	0,833	0,016	0,073	0,21
M38	0,802	0,117	0,073	0,106
M40	0,76	-0,078	0,095	0,056
M33	0,735	0,01	0,239	-0,059
M20	0,058	0,763	-0,021	0,033
M30	0,078	0,753	0,13	-0,102
M22	0,005	0,722	-0,013	0,005
M25	-0,072	0,574	0,185	0,307

M19	-0,148	0,489	-0,329	0,185
M27	0,175	0,077	0,85	0,053
M26	0,209	-0,011	0,815	0,145
M9	0,036	-0,055	0,038	0,81
M10	0,269	0,086	-0,04	0,686
M8	0,016	0,087	0,373	0,62

Yapılan analiz sonucunda ölçeğin güvenirlik çalışması için hesaplanan iç tutarlılık katsayısı değerinin ölçeğin geneli için (Cronbach Alfa) $\alpha = 0.70$ düzeyinde olduğu görülmüştür. Ölçeğin alt boyutlarına yönelik iç tutarlılık katsayıları ise sırasıyla; “değerleri hissettirmeye yönelik” boyutu için $\alpha = 0.78$, “geleceğe hazırlamaya yönelik” boyutu için $\alpha = 0.68$, “aile desteğine uygun” boyutu için $\alpha = 0.78$ ve “işbirliğine uygun” boyutu için $\alpha = 0.60$ düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Cronbach allfa katsayısının .60 ve üzeri olması durumunda ölçeğin oldukça güvenilir olduğu ifade edilmektedir (Can, 2014). Dolayısıyla 13 maddeden ve 4 boyuttan oluşan ölçeğin “oldukça” güvenilir olduğu ifade edilebilir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde, SPSS 20 paket programı kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen “Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlere Yönelik Öğretmen Algı Ölçeği” normallik testi sonuçlarına göre ölçeklerin Kolmogorov Smirnov ($p > 0.05$) değerinin normal bir dağılım sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgudan hareketle, verilerin analizi sürecinde t-testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler ise araştırmacılar tarafından 2011 ve 2015 programları dikkate alınarak oluşturulan kategoriler aracılığıyla belirlenmiştir. Öncelikle araştırmacılar tarafından elde edilen kategoriler çerçevesinde kodlama süreci gerçekleştirilmiş ardından bu kategoriler Akbaş (2004) tarafından yapılan sınıflama dâhilinde temalar altında ifade edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3: Akbaş (2004)’in Milli Eğitimin Duyuşsal Amaçlarını İçeren Değer Sınıflandırması

Grupları	Değer	Değer örnekleri
Geleneksel Değerler		Ulusal güvenlik, yardımsever olmak, aile güvenliği, tutumlu olmak, güvenilir olmak, hayatın verdiklerini kabul etmek
Demokratik Değerler		Saygılı olmak, kibar olmak, hoşgörülü olmak, işbirliği yapmak
Çalışma-İş Değerleri		Çalışkan olmak, azimli olmak, girişimci olmak, sorumluluk sahibi olmak
Bilimsel Değerler		Araştırmacı olmak, yaratıcı olmak, meraklı olmak, bilimsel olmak, eleştirel olmak
Temel Değerler		Estetik, sağlıklı olmak, çevreyi korumak, temiz olmak

Tablo 3’te ifade edildiği üzere ders kitaplarında yer alan, yer aldığı düşünülen ve yer alması gerektiği ifade edilen değerler “geleneksel değerler, demokratik değerler, çalışma-iş değerleri, bilimsel değerler ve temel değerler” temalarında incelenmiştir.

BULGULAR

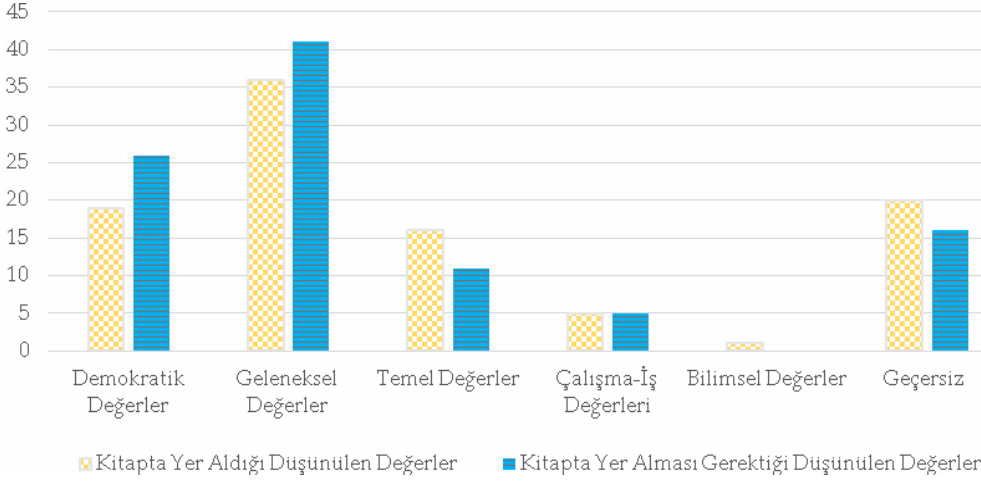
Sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik algılarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada öncelikle Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler ilkökul 1,2,3 ve 4. Sınıf ders kitapları incelenerek araştırmacılar tarafından tespit edilmiş ve öğretmenlerin değerlere yönelik algıları bu bağlamda değerlendirilmiştir. Buna göre Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik betimsel bulgular tablo4’de ifade edilmektedir.

Tablo 4: 1-4 Sınıflar Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlere Ait Betimsel Değerler

DEĞERLER	1.Sınıflar	2. Sınıflar	3.Sınıflar	4.Sınıflar	Toplam	%
Demokratik Değerler	2	9	6	6	23	16
Geleneksel Değerler	7	28	28	21	84	57
Temel Değerler	2	5	3	4	14	10
Çalışma-İş Değerleri	-	3	4	11	18	12
Bilimsel Değerler	-	-	5	3	8	5

Tablo 4’ten görüleceği üzere 1-4 Türkçe ders kitaplarında daha yoğun olarak geleneksel değerlere yer verildiği, demokratik, temel ve çalışma-iş değerlerine ise nispeten daha az yer verildiği, bilimsel değerlere ise Türkçe ders kitaplarında oldukça az yer verildiği hatta 1 ve 2. sınıflarda hiç yer verilmediği gözlenmektedir. İlkokul Türkçe Ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik öğretmen algılarının incelenmesine yönelik bulgular ise şekil1’de ifade edilmektedir

Şekil1: Türkçe ders kitaplarında yer alan ve alması gereken değerlere yönelik öğretmen algıları

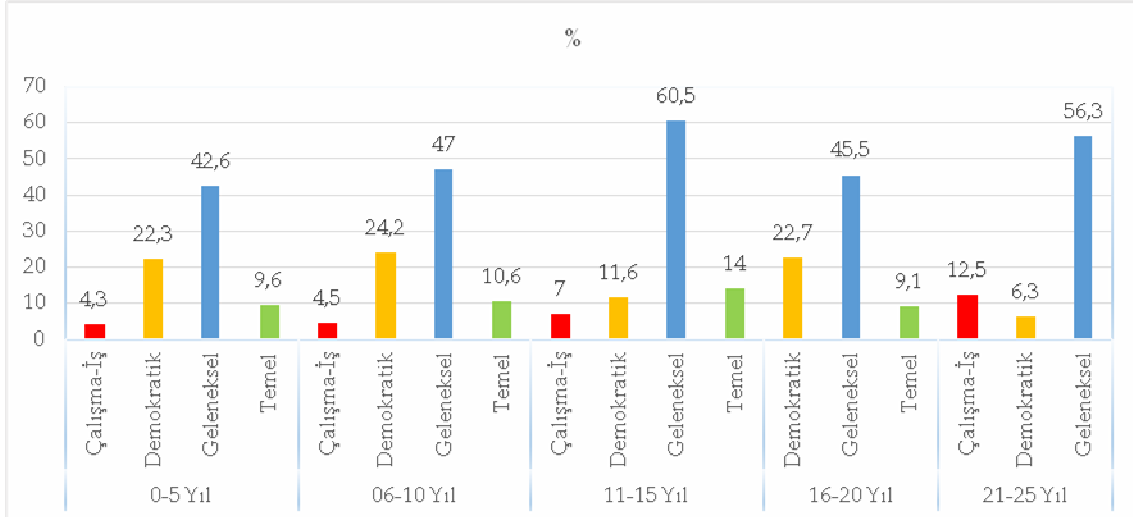

Sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer aldığını düşündükleri değerlere yönelik algıları incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğunun ders kitaplarında geleneksel değerlere yer verildiğini ifade ettikleri görülmektedir. Bunun yanında nispeten daha düşük oranda öğretmenin temel değerler ve demokratik değerlere kitaplarda yer verildiğini ifade ettikleri görülmektedir. Ancak çok az sayıda öğretmenin kitaplarda çalışma ve iş değerlerine yer verildiğini düşündükleri ve öğretmenlerin neredeyse tamamının ders kitaplarında bilimsel değerlere yer verilmediğini ifade ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Buna benzer olarak sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun Türkçe ders kitaplarında geleneksel değerlere yer verilmesi gerektiğini düşündükleri, demokratik ve temel değerlere ise nispeten daha düşük düzeyde yer verilmesi gerektiğini ifade ettikleri, çalışma iş değerlerine ise en düşük düzeyde yer verilmesi gerektiğini ifade ettikleri görülmektedir. Bunun yanında öğretmenlerden hiçbiri Türkçe ders kitaplarında bilimsel değerlere yer verilmesi gerektiğine yönelik bir düşünce belirtmemiştir.

Şekil 1'den hareketle sınıf öğretmenlerinin ders kitaplarında demokratik ve geleneksel değerlere daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşündükleri ifade edilebilir. Ayrıca dikkat çeken bir diğer bulgu ise öğretmenlerin yaklaşık %15'inin geçersiz değer ifadelerine yer verdiği, bu anlamda değer kavramı konusunda bir takım kavram yanlışlarına sahip oldukları görülmüştür. Örneğin öğretmenlerin "okuduğunu anlama, turizm, metin içi anlam, ülkemizin tanıtımı, birey ve toplum, toplumsal ilişki, okumaya hazırlık, eş sesli- eşanlamlı, doğa olayları, öznel-nesnel yargı, yazmaya hazırlık, tarih, metin dışı anlam, belirli gün ve haftalar, isim-sıfat tamlaması, parça uzunluğu" gibi kavram ve/veya açıklamaları değer olarak ifade ettikleri görülmüştür.

Şekil 1: Öğretmenlerin kıdemlerine göre ilkököl Türkçe ders kitaplarında yer alması gereken değerler

Şekil 2 incelendiğinde tüm kıdemlerde öğretmenlerin genel olarak geleneksel değerlere önem verdikleri görülmektedir. Ancak genel itibariyle değerlendirildiğinde Türkçe ders kitaplarında geleneksel değerlere yer verilmesi noktasında mesleğinin başlangıcında olan öğretmenlerin algılarının meslekte uzun süredir yer alan öğretmenlere göre daha düşük düzeyde gerçekleştiği ifade edilebilir. Buna karşılık mesleğinin başlangıcında olan öğretmenlerin Türkçe ders kitaplarında demokratik değerlere yer verilmesi konusundaki algılarının ise genel itibariyle meslekte daha yüksek kıdeme sahip öğretmenlerden daha yüksek düzeyde gerçekleştiği ifade edilebilir. Çalışma iş değerlerinin meslekte daha uzun yıllar yer alan

öğretmenler tarafından daha fazla ifade edildiği, temel değerlerin ise 11-15 yıllık kıdeme sahip öğretmenler tarafından daha yoğun ifade edildiği görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin ilkökul Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik algıları ise tablo5’de ifade edilmektedir.

Tablo 5: Sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik algıları

Boyutlar	N	$\bar{X}$	SS.
Değerleri Hissettirmek	234	3,0844	0,73798
Geleceğe Hazırlamak	232	3,8819	0,5724
Aile Desteğine Uygun	232	2,4914	0,80174
İşbirliğine Uygun	235	3,0908	0,79306

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik algılarının “geleceğe hazırlamak” boyutunda daha yüksek düzeyde ($\bar{x}=3,88$) gerçekleştiği görülmektedir. Bunun yanında Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik sınıf öğretmeni algılarının ise “aile desteğine uygunluğu” boyutunda daha düşük düzeyde ($\bar{x}=2,49$) gerçekleştiği sonucuna ulaşılabilir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise Türkçe ders kitapları sınıf öğretmenlerine göre öğrencilere değerleri hissettirmeye, onları geleceğe hazırlamaya ve işbirlikli öğrenmelerine uygun bir yapı teşkil etmektedir. Buna rağmen ders kitaplarının değer öğretiminde aile desteğine uygunluğu daha sınırlı düzeyde kalmıştır. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre ders kitaplarına yönelik algıları tablo6’da ifade edilmeye çalışılmıştır.

Tablo6: Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre ders kitabı algılarına yönelik t-testi analizi

Boyutlar	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Değerleri Hissettirmek	Erkek	136	3,1618	0,7382	1,9	0,059
	Kadın	98	2,977	0,72784		
Geleceğe Hazırlamak	Erkek	136	3,8309	0,59473	-1,62	0,106
	Kadın	96	3,9542	0,53389		
Aile Desteğine Uygun	Erkek	134	2,5485	0,79204	1,27	0,205
	Kadın	98	2,4133	0,81236		
İşbirliğine Uygun	Erkek	136	3,0882	0,79839	-0,58	0,954
	Kadın	99	3,0943	0,78973		

Sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik algıları cinsiyet değişkenine göre incelenmiştir. Tablo6’dan hareketle öğretmenlerin algıları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılığın oluşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Kıdem değişkenine göre sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarına yönelik algılarına ait bulgular tablo7’de ifade edilmiştir.

Tablo 7: Sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik algılarının kıdem değişkenine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

Faktörler	KIDEM						Toplam	F	p	Fark*
	0-5 Yıl	6-10 Yıl	11-15 Yıl	16-20 Yıl	21 ve üstü					
Değerleri Hissetmek	N	89	65	43	22	15	234	1,47	0,21	
	$\bar{X}$	3,01	3,06	3,13	3,05	3,5	3,08			
	ss	0,61	0,83	0,77	0,77	0,71	0,73			
Geleceğe Hazırlamak	N	88	64	43	21	16	232	0,17	0,95	
	$\bar{X}$	3,89	3,89	3,84	3,81	3,95	3,88			
	ss	0,62	0,5	0,58	0,58	0,55	0,57			
Aile Desteğine Uygun	N	90	62	42	22	16	232	2,59	0,04	21 ve üstü ile 0-5 Yıl, 6-10 Yıl arasında
	$\bar{X}$	2,33	2,46	2,59	2,7	2,9	2,49			
	ss	0,79	0,81	0,81	0,7	0,71	0,8			
İşbirliğine Uygun	N	90	65	43	21	16	235	0,76	0,55	
	$\bar{X}$	3,04	3,03	3,13	3,15	3,37	3,09			
	ss	0,8	0,78	0,82	0,77	0,74	0,79			

$F(23,6693) = 13,959$, $p < .05$ Sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik algılarının kıdem değişkenine göre incelenmesi sonucunda değerleri hissettirmek [$F(4,229)=1.47$, $p>0.05$], geleceğe hazırlamak [$F(4,227)=.75$, $p>0.05$] ve işbirliğine uygun [$F(4,230)=.76$, $p>0.05$] boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın oluşmadığı ifade edilebilir. Bunun yanında aile desteği boyutunda ise [$F(4,227)=2,59$, $p>0.05$] gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu bulgusu elde edilmiştir. Tablo7 incelendiğinde 0-5 yıl kıdeme sahip öğretmen adayları ve 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenler ile 21 ve üstü kıdeme sahip öğretmenler arasında, 21 ve üstü kıdeme sahip öğretmenler lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Türkçe ders kitaplarında ifade edilen değerlere yönelik sınıf

öğretmeni algılarının öğretim gerçekleştirdikleri sınıf türüne göre değişimine yönelik bulgular tablo8'de ifade edilmektedir.

Tablo 8: Sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik algılarının öğretim yapılan sınıf türü değişkenine göre t-testi analizi sonuçları

Boyutlar	Sınıf	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Değerleri Hissettirmek	Birleştirilmiş	19	3	0,7	-0,52	0,6
	Müstakil	215	3,09	0,74		
Geleceğe Hazırlamak	Birleştirilmiş	19	3,71	0,78	-1,41	0,16
	Müstakil	213	3,9	0,55		
Aile Desteğine Uygun	Birleştirilmiş	18	1,92	0,75	-3,23	0
	Müstakil	214	2,54	0,79		
İşbirliğine Uygun	Birleştirilmiş	19	2,74	1,1	-2,04	0,04
	Müstakil	216	3,12	0,76		

Öğretim yapılan sınıf türü değişkenine göre Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik sınıf öğretmeni algıları incelendiğinde değerleri hissettirmek ($t=-0,52$ $p>0,05$) ve geleceğe hazırlamak ($t=-1,41$ $p>0,05$) boyutlarında istatistiksel olarak farklılığın anlamlı düzeyde gerçekleşmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Bunun yanında tablo8'den görüleceği üzere aile desteğine uygun ($t=-3,23$ $p<0,05$) ve işbirliğine uygun ($t=-2,04$ $p<0,05$) boyutlarında farklılığın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde gerçekleştiği görülmektedir. Her iki boyut içinde farklılığın müstakil sınıflarda öğretim yapan öğretmenler lehine gerçekleştiği gözlenmiştir. Okulun yer aldığı bölge açısından Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik sınıf öğretmeni algıları ise tablo 9'da ifade edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 9: Sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik algılarının okulun yer aldığı bölge değişkenine göre t-testi analizi sonuçları

Boyutlar	Okul	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Değerleri Hissettirmek	Köy-Belde	40	2,97	0,66699	-1,03	0,3
	İl-İlçe	194	3,1	0,7514		
Geleceğe Hazırlamak	Köy-Belde	40	3,7	0,63405	-2,17	0,03
	İl-İlçe	192	3,91	0,55339		
Aile Desteğine Uygun	Köy-Belde	39	2,23	0,77668	-2,25	0,03
	İl-İlçe	193	2,54	0,79836		
İşbirliğine uygun	Köy-Belde	40	2,91	0,89554	-1,53	0,13
	İl-İlçe	195	3,12	0,76803		

Okulun yer aldığı bölge değişkenine göre sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere yönelik algıları incelendiğinde değerleri hissettirmek ($t=-1,03$ $p<0,05$) ve işbirliğine uygun ($t=-1,53$ $p<0,05$) boyutlarında farklılığın anlamlı düzeyde oluşmadığı görülmektedir. Bunun yanında geleceğe hazırlamak ($t=-2,17$ $p<0,05$) ve aile desteğine uygun ($t=-2,25$ $p<0,05$) boyutlarında farklılığın anlamlı düzeyde gerçekleştiği bulgusuna ulaşılmıştır. "Geleceğe hazırlamak" ve "aile desteğine uygun" boyutlarında gerçekleşen farklılığın her iki boyutta da il-ilçe merkezlerinde yer alan okullar lehine gerçekleştiği görülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkçe ders kitaplarında yoğun olarak geleneksel değerlere yer verildiği, çalışma iş değerlerine ise oldukça az yer verildiği gözlenmiştir. Bununla birlikte öğretmenlerin de ders kitaplarında geleneksel değerlerin daha yoğun yer aldığını düşündükleri ve çalışma-iş değerleri ile bilimsel değerlerin ise çok yaz yer aldığını düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Küreselleşmenin önem kazandığı 21. yüzyılda dünyayla bütünleşmek adına evrensel değerlerin önemli olduğu bu nedenle değer aktarımında evrensel değerlere de vurgu yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte ders kitaplarındaki metinler ulusal olandan evrensel olana doğru bir geçiş göstermeli, kendi kültürünü ve değerlerini tanımayan bireylerin evrensel değerleri de yeterince özümseyemeyeceği göz önünde bulundurulmalıdır (Şentürk, Aktaş, 2015).

Yine benzer şekilde öğretmenlerin ders kitaplarında yer alması gerektiğini düşündükleri değerler açısından ise yoğun olarak geleneksel değerlerin ders kitaplarında yer alması gerektiğini ifade ettikleri çalışma-iş değerlerinin yer almasına yönelik çok az görüş belirttikleri ve bilimsel değerlerin ders kitaplarında yer alması gerektiğine yönelik ise neredeyse hiç görüş belirtmedikleri gözlenmiştir. Ayrıca araştırmanın sonuçlarına göre yalnızca temel değerlerin ders kitaplarında daha az yer alması gerektiğini ifade ettikleri söylenebilir. Buradan öğretmenlerin ders kitaplarının mevcut yapısının uygun olduğunu düşündükleri, çalışma-iş değerleri, temel değerler ve bilimsel değerlere daha az önem verdikleri sonucuna ulaşılabilir.

Karagöz (2009) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da nispeten daha az ifade bulan değerler arasında bilimsel düşünceye önem verme ve en düşük düzeyde ise bilgiye ulaşma yollarını öğrenme değerlerinin yer aldığı ifade edilmektedir. Kuş, Merey ve Karatekin (2013) tarafından sosyal bilgiler öğretimi ders kitaplarına yönelik gerçekleştirilen araştırmada da bilimsellik değerinin 4. sınıf ders kitaplarında en az yer bulan değerlerden olduğu görülmüştür. Bu bağlamda bilimsellik değerinin ders kitaplarında daha geri planda kaldığını ifade eden benzer araştırma sonuçları da söz konusudur (Kılıç, Aktan, 2015; Şen, 2007).

Araştırmadan elde edilen sonuçlardan bir diğeri ise öğretmenlerin azımsanmayacak bir bölümünün değer kavramına yönelik yanlış kavramsallaştırmalara sahip olduklarıdır. Araştırma sürecinin başlangıcında problem ifadelerinde yer almayan bu durum araştırma sürecinde gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen dikkat çekici bir sonuç olarak karşımıza çıkmıştır. Bu anlamda öğretmenlerin bir bölümünün her şeyden önce değer kavramına yönelik yanlış kavramsallaştırmalara sahip oldukları ifade edilebilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre mesleğin başlangıcında olan öğretmenlerin ders kitaplarında geleneksel değerlerin yer almasına yönelik algılarının mesleğinde uzun yıllar geçirmiş öğretmenlerin algılarına göre daha düşük düzeyde gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşılık demokratik değerlere ise yine meslekte daha fazla kıdeme sahip öğretmenlere göre daha fazla önem veriyorlar. İfade edilen bu durumu destekleyebileceği düşünülen bir diğer sonuç ise meslekte daha fazla kıdeme sahip öğretmenlerin ders kitaplarında çalışma-iş değerlerine fazla önem verdikleri bulgusudur. Dolayısıyla meslekte daha uzun süredir yer alan öğretmenlerin ders kitaplarının daha geleneksel olmasına ve çalışma iş değerlerine daha fazla yer vermesine yönelik algılara sahip olduğu ifade edilebilir. Bu sonuç bir anlamda meslekte daha tecrübeli öğretmenlerin öğretim sürecinde değer aktarımına yönelik bakış açıları hakkında da bilgi vermektedir.

Bu durum ile ilgili olarak araştırmadan elde edilen dikkat çekici bir diğer sonuç ise yüksek kıdeme sahip öğretmenlerin, düşük kıdeme sahip öğretmenlere göre ders kitaplarının aile desteğine uygun olduğuna daha yüksek düzeyde katılım göstermiş olmalarıdır. Meslekte daha tecrübeli öğretmenlerin çalıştıkları okulda daha uzun süre geçirmiş olmaları ihtimali nedeniyle aileleri tanıyor olmaları, mesleki tecrübeleri nedeniyle aileler ile daha kolay iletişim kurabiliyor olmaları nedeniyle bu sonucun ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Yılmaz (2009) tarafından yapılan çalışmada ise kıdem değişkeni açısından öğretmenlerin değer tercihleri arasında farklılıkların olduğu ifade edilmektedir. Örneğin mesleğinin ilk yıllarında olan öğretmenlerin değer tercihleri evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik gibi boyutlarda daha yüksek kıdeme sahip öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde gerçekleştiği belirtilmiştir. Araştırmanın sonuçları bağlamında Yılmaz (2009), mesleğin ilk çalışma yıllarında insani değerlere daha fazla sahip olan öğretmenlerin, daha sonraki yıllarda bu değerlere daha az düzeyde sahip olmaya dönük olabileceğini belirtmiştir.

İlkokul öğretmenleri algılarına göre değer aktarımı açısından Türkçe ders kitaplarının öğrencileri geleceğe hazırlama işlevini daha fazla yerine getirdiği ancak nispeten aile desteğine daha az uygun olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Yine köy ve beldede öğretim yapan öğretmenler ise ders kitaplarının değer aktarımı bağlamında öğrencileri geleceğe hazırlamak ve aile desteğine uygunluğu konusunda şehir merkezlerinde görev yapan öğretmenlere göre daha düşük düzeyde bir algıya sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Yine birleştirilmiş sınıflarda öğretim yapan öğretmenlerin ders kitaplarının değer aktarımında aile desteğine uygunluğu konusundaki algıları müstakil sınıflarda öğretim yapan öğretmenlere göre daha düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla kırsal ve birleştirilmiş sınıflarda öğretim yapan öğretmenlere göre ders kitaplarının aile desteğine uygun bir yapıya sahip olmadığı ve geleceğe hazırlama konusunda yeterli düzeyde olmadığı ifade edilebilir.

Değerlerin geleceğe hazırlama işlevi açısından ise Balcı ve Yelken (2010), öğretmenlerin değer kavramının gelecek kuşaklara aktarılması boyutuna önem verdiklerini ifade etmişlerdir. Ancak bunun yanında, değerlerin oluşması ve yerleşmesinin gelişimin erken dönemlerinde ailede kazanılmaya başlandığı ve kişiliğin oluştuğu dönemlere kadar devam ettiği, çocuklarda temel değerleri geliştirmenin ilk önce anne ve babaların daha sonra eğitimcilerin görevi olduğu ifade edilmektedir (Bal, 2004). Araştırma sonuçları ile benzer olarak Akbaş'ın (2004) yaptığı araştırmada öğretmenler, okulda verilen değerlerin aile ve çevrede yeterince pekiştirilmediğini, okul ve aile arasında işbirliği olmadığını ve okul ile ailede verilen değerlerin çatışabildiğini belirtmişlerdir. Yıldırım (2009) ise, gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarına göre ailede değerlerin kazanılmasında okul-aile işbirliğinin önemine vurgu yapmıştır.

Ders kitaplarının aile desteğinin yanında ve işbirlikli bir öğretime uygunluğu konusunda da birleştirilmiş sınıflarda öğretim yapan öğretmenlerin algılarının daha düşük düzeyde gerçekleştiği araştırmadan elde edilen sonuçlar arasındadır. Bu noktada öğretmenlerin kullandığı yöntem ve tekniklerin önemli olduğu ifade edilmektedir. Öğretmenin, dersi işlerken kullandığı yöntem ve teknikler, istenilen değerlerin, öğrenciler tarafından özümsemesini kolaylaştırabilir. Derslerde değer eğitimi gerçekleştirilirken

en çok kullanılabilir yöntem ve teknikleri ise: Tartışma temelli yaklaşım ve öğrenci merkezli aktif öğrenme stratejileri ile drama, proje çalışması, uygulamalı aktiviteler, işbirlikli öğrenme, grup çalışması, öğrenciler tarafından yönetilen araştırmalar, eğitimsel oyunlar ve konu günleri olarak sıralanabilir (Halstead, 1996). Dolayısıyla Türkçe ders kitaplarının işbirlikli bir öğretim sürecine uygunluğu konusunda da gözden geçirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın sonuçlarından hareketle; Türkçe ders kitaplarının değer aktarımı bağlamında İşbirlikli bir sürece imkan tanıyacak bir yapıya dönüştürülmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda ders kitaplarının özellikle taşra ve birleştirilmiş sınıflar için, bu ortamların yapısına uygun olarak ayrıca düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca kıdem değişkeni açısından öğretmenlerin değer algılarının tespitine yönelik detaylı çalışmaların gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Bununla birlikte kıdem açısından mesleğe yeni başlayan ve meslekte uzun yıllar geçirmiş öğretmenlere yönelik uygulamalar ayrı eğitim faaliyetleri geliştirilmelidir. Okullarda değer eğitiminin gerçekleştirilmesine yönelik öğretmen eğitim sürecinin gerçekleştirilmesinin de önemli olduğu düşünülmektedir. Özellikle öğretmenlerin değerler konusunda yanlış kavramsallaştırmalarının tespitine yönelik araştırma çalışmaları ve öğretmenlerin değer algıları üzerine farklı örneklem dâhilinde araştırmaların gerçekleştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Türkçe ders kitaplarında değer aktarımı bağlamında yer verilen değerlerin dengeli dağıtılması ve bilimsel değerlere ders kitaplarında daha fazla yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKBABA A., Sadegül. (2003). "Eğitim Yönetimi ve Değerler", *Değerler Eğitimi Dergisi*, (1), 7-18
- AKBAŞ, Oktay. (2004). Türk Milli Eğitim Sistemi'nin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleştirilme derecesinin değerlendirilmesi, *Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- ARSLAN, Z. Ş. & YAŞAR F. T. (2007). "Değer kavramı üzerine eleştirel bir yaklaşım", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 8-11.
- BACANLI, Hasan. (1999). *Duyuşsal davranış eğitimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- BAL, U. Gülden. (2004). "Çocuklar ve Değerler Eğitimi", *Çocuk Çocuk Dergisi*, 45. s.: 18-20.
- BALCI, F. Ayşe., & Yelken, Y. Tuba. (2010). "İlköğretim öğretmenlerinin "değer" kavramına yükledikleri anlamlar", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39).
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener. (2013). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- CAN, Abdullah. (2014). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Veri Analizi*, (2. Bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- CANPOLAT, E., KAYA, M., & KÜÇÜKTAĞ, İ. (2010). "Öğretmen Adaylarının Değer Algısı", *9. Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (20-22 Mayıs 2010)*, 1123-1126.
- CHEN, Y. Hsin. (2005). "Incommensurable values in professional ethics of teaching and practical wisdom in teachers' judgement", *34th. Annual PESA Conference*, <https://pesa.org.au/conference/conference-archive/40-conference-2005-hong-kong-24-27-november-2005> adresinden 20 Ocak 2017 tarihinde alınmıştır.
- CÜCELOĞLU, Doğan. (1999). *Anlamlı ve coşuklu bir yaşam için savaşçı*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- DİLMAÇ, Bülent. (2002). *İnsanca değerler eğitimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- DOĞAN, Bahar & GÜLÜŞEN, Ayşe. (2011). "Türkçe Ders Kitaplarındaki (6-8) Metinlerin Değerler Bakımından İncelenmesi", *Sosyal Bilimler Dergisi* 1(2), 75-102.
- DOĞANAY, Ahmet. (2009). "Değerler eğitimi", C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 223-256). Ankara: Pegem A Yayıncılık
- DOĞANAY, Ahmet, SARI, Mahide. (2004). "İkinci kademe öğrencilerine temel demokratik değerlerin kazandırılma düzeyi ve bu değerlerin kazandırılması sürecinde acık ve örtük programın etkilerinin karşılaştırılması", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 39, 356-383.
- ERCAN, E., İlke. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarında Ulusal ve Eorensel Değerler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale
- ERGÜN, Mustafa. (1994). *Eğitim Sosyolojisine Giriş. (Eğitim ve Toplum)*, Ankara: Ocak Yayınları.
- FİDAN, K., Nuray. (2009). "Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri", *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 2(20), 1-18.
- GÖZÜTOK, F. Dilek. (1995). *Öğretmenlerin demokratik tutumları*, Ankara: TDV Yayınları.
- HALSTEAD, J. Mark. ve TAYLOR, J. Monica. (2000). "Learning and teaching about values: a review of recent research", *Cambridge Journal of Education*. 30,169-202.
- HALSTEAD, J. Mark. ve TAYLOR, J. Monica. (1996). *Values in education and education in values*, Psychology Press.
- KALAYCI, Şeref. (2006). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* (Vol. 2), Asil Yayın Dağıtım.
- KARAGÖZ, Beytullah. (2009). *Yapılandırıcı Yaklaşım Göre İlköğretim 6 ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Değerlerin İncelenmesi (Muğla İli Örneği)*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- KASAPÖĞLU, Hülya. (2013). "Okulda değer eğitimi ve hikâyeler", *Milli Eğitim Dergisi*, 198, 97-109.
- KESKİN, Yusuf. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*, Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- KILIÇ, Abdurrahman, & AKTAN, Osman. (2015). "İlköğretim Okulları İçin Tavsiye Edilen 100 Temel Eserde Vurgulanan Değerler", *İlköğretim Online*, 14(1).
- KUŞ, Zafer, MEREY, Zihni, & KARATEKİN, Kadir. (2013). "İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- KUŞDİL, M. Ersin, & KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem. (2000). "Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı", *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- MEB. (1992). *İlköğretim kurumlar yönetmeliği*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- OKUMUŞ, Ejder. (2010). "Toplum ve Ahlak Eğitimi", *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 28- 32.
- OZOLİNSH, J. J. Tálivaldis. (2010). "Creating public values: Schools as moral habitats", *Educational Philosophy and Theory*, 42(4), 410-423.
- ÖZGÜVEN, İ. Ethem. (1994). *Psikolojik Testler*, Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- KOÇ, Seveda. (2016). "Ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşleri", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1).

- SUH, K. Bernadyn, & Traiger, J. (1999). "Teaching values through elementary social studies and literature curricula", *Education*, 119(4), 723-723.
- ŞAHİN, Demet. (2010). "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Toplumsal Değer Tercihleri: Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Örneği", 9. Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (20-22 Mayıs 2010), Elazığ, 545-548
- ŞEN, Ülker. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler eğitimi üzerine bir araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ŞEN, Ülker. (2008). "Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletildiği değerler açısından incelenmesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 763-779.
- ŞENTÜRK, Leyla, & AKTAŞ, Elif. (2015). "Türkiye'de ve Romanya'da Okutulan Ana Dili Türkçe Ders Kitaplarının Değer İletimi Açısından Karşılaştırılması", *Journal of Values Education*, 13(29).
- THORNBERG, Robert. (2008). "The lack of professional knowledge in values education", *Teaching and Teacher Education*, 24(7), 1791-1798.
- TOKDEMİR, M. Ahmet. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi hakkındaki görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- VARIŞ, Fatma. (1973). *Öğretmen yetiştirme üzerine. 50. yıla armağan*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.
- WADSWORTH, J. Barry. (2015). *Piaget'in Duyuşsal ve Bilişsel Gelişim Kuramı*, (Z. Selçuk, M. Kandemir, A. Kaşkaya, M. Palancı, Çev.). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- YALAR, Taha. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*, Yayınlanmamış doktora tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- YAZICI, Kubilay. (2006). "Değerler eğitimine genel bir bakış", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.
- YEŞİL, Rüşti. ve AYDIN, Davut. (2007). "Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (2), 65-84.
- YILDIRIM, Kasım. (2009). "Values education experiences of Turkish class teachers: A phenomenological approach", *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 35, 165-184.
- YILMAZ, Ercan. (2009). "Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 109-128.
- YILMAZ, Kürşad. (2006). *İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerine göre kamu ilköğretim okullarında bireysel ve örgütsel değerler ve okul yöneticilerinin okullarını bu değerlere göre yönetme durumları*, Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- YILMAZ, Kürşad. (2008). *Eğitim yönetiminde değerler*, Ankara: Pegem Akademi.